

ΛΟΓΟ

THE ART OF SCIENTIFIC MIND

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

PARADIGMATIC VIEW ON THE CONCEPT OF WORLD SCIENCE

AUGUST 21, 2020 • TORONTO, CANADA

VOLUME 1

DOI 10.36074/21.08.2020.v1
ISBN 978-0-2289-4621-2

EUROPEAN
SCIENTIFIC
PLATFORM

ΛΟΓΟΣ

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

**«PARADIGMATIC VIEW ON THE
CONCEPT OF WORLD SCIENCE»**

AUGUST 21, 2020

VOLUME 1

E
S
P

Toronto • Canada

Chairman of the Organizing Committee: Holdenblat M.

Responsible for the layout: Kazmina N.

Responsible designer: Bondarenko I.

P 25 Paradigmatic view on the concept of world science: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Vol. 1), August 21, 2020. Toronto, Canada: European Scientific Platform.

ISBN 978-0-228-94621-2
DOI 10.36074/21.08.2020.v1

Papers of participants of the International Multidisciplinary Scientific and Practical Conference «Paradigmatic view on the concept of world science», held in Toronto, August 21, 2020, are presented in the collection of scientific papers.

The conference is included in the catalog of International Scientific Conferences; approved by ResearchBib and UKRISTEI (Certificate № 304 dated 18 May 2020); certified by Euro Science Certification Group (Certificate № 22171 dated 18 July 2020).

Conference proceedings are publicly available under terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

Bibliographic descriptions of the conference proceedings are indexed by CrossRef, ORCID, Google Scholar, ResearchGate, OpenAIRE and OUCI.

UDC 001 (08)

CONTENT

SECTION I. ECONOMICS

APPLICATION FINANCIAL MULTIPLIER IN ANALYSIS OF TRANSPORT ENTERPRISE ACTIVITY Semenchuk T., Vasiliha S.	9
ARCHITECTONICS OF A COMPREHENSIVE APPROACH TO ASSESSING THE INNOVATIVE POTENTIAL OF THE ENTERPRISE Research group: Isai O., Parkhomenko O., Hnatenko I., Rubezhanska V.	10
CZYNNIKI SKUTECZNEGO MOTYWOWANIA PRACOWNIKÓW WE WSPÓŁCZESNYCH ORGANIZACJACH Zhabniak I.	13
INCLUSIVE DEVELOPMENT IN AN INNOVATIVE ECONOMY Yermak S.	14
INNOVATION CULTURE AS A COMPONENT OF THE INNOVATIVE ENVIRONMENT ECONOMIC CULTURE Dmytrenko G., Spitsyna A.	16
ISSUES OF FINANCIAL SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES Mital O., Ladonko L.	19
ISTOTA ZAANGAŻOWANIA DO PRACY WE WSPÓŁCZESNYCH ORGANIZACJACH Zhabniak I.	21
SOME ASPECTS OF R. VERNON'S LIFE CYCLE THEORY Lymar V., Ji Zhi	22
АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ І РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ Тарашевський М.М.	24
АНАЛІЗ ВПЛИВУ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ НА ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПОКАЗНИКІВ ВІННИЦЬКОГО РЕГІОНУ Уманець Л.В.	27
АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ Гнидюк І.В.	29
ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНІ ФІНАНСИ Доценко О.В.	33
МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА Ревуцький Я.С., Ємельянов О.Ю.	35
МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИБОРУ КОНКУРЕНТНОЇ СТРАТЕГІЇ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ НА РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ Мамедова Е.Р.	37

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВХОДЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ДО СКЛАДУ ТРАНСКОРДОННИХ КЛАСТЕРІВ Мицишин О.Л.	39
ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ Петрушка Т.О., Боровий А.О.	41
РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ЛОГІСТИЧНОГО РОЗВИТКУ ПЛОДОВО - ЯГІДНОГО РИНКУ УКРАЇНИ Лозова Т.П.	43
РИЗИКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ Гаряга Л.О.	47
РОЗВИТОК СОЛОДОВОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ Кузіна В.Ю.	48
РОЗРОБКА ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ЦІЛЕЙ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА Косташ Т.В.	50
СУТНІСТЬ ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ЙОГО ФОРМУВАННЯ І ОЦІНЮВАННЯ Петрушка К.І., Ємельянов О.Ю.	52
ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ У ВИТРАТАХ ДОМОГОСПОДАРСТВ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ Сидорова А.В., Буркіна Н.В., Фурман Т.Ю.	54
УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ НА ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ Тюріна М.М.	58
ФОРМУВАННЯ ІЄРАРХІЇ ЦІЛЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОЦІНЮВАННЯ ЇХ СУКУПНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ Ємельянов О.Ю.	60

SECTION II. AGRICULTURAL SCIENCES

HEAVY METAL CONTAMINATION AND BIOTECHNOLOGICAL CLEANING METHODS Bryninger O.	63
--	----

SECTION III. PUBLIC ADMINISTRATION AND ECOLOGY

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ ТА РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ Виноградов Д.В.	65
--	----

ПЕРСПЕКТИВИ ОН-ЛАЙН МЕТОДІВ В ОЦІНЮВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ У СФЕРІ ОСВІТИ Весельська М.В.	69
---	----

ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ Бурик М.М.	70
--	----

SECTION IV. ENGINEERING AND IT

HOMOSTRUCTURAL FIELD TRANSISTORS ON GALLIUM ARSENIDE FOR SENSOR MICROSYSTEMS Kohut I., Novosiadlii S., Benko T.	72
---	----

INFLUENCE OF THE DEFORMATION DEGREE ON THE CORROSION RESISTANCE OF AISI 304 AND AISI 316 STEELS IN VARIOUS ENVIRONMENTS Ivanov V., Morgay F., Lavrova E.	75
--	----

POSSIBLE RIVER BASINS FLOODING ZONES GEOMODELS DEVELOPMENT USING GIS TECHNOLOGIES Horelyk S., Nechausov A.	77
--	----

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ЗЕРНОВОГО ТЕРМІНАЛУ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДІВ ІМІТАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ Горчинський І.О.	80
--	----

АНАЛІЗ ВПЛИВУ НЕХТУВАННЯМ ВИЩИМИ ГАРМОНІКАМИ У СКЛАДІ ВИХІДНОЇ НАПРУГИ ІНВЕРТОРА ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ЙОГО ВИХІДНОГО СТРУМУ Зубков І.С.	82
---	----

БЕЗДРОТОВЕ З'ЄДНАННЯ, ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ПІДКЛЮЧЕННЯ МОБІЛЬНИХ ПРИСТРОЇВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ КОМП'ЮТЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ Пташкін Р.Л., Гожий О.О.	86
---	----

ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМИ НАССР ПРИ ВИРОБНИЦТВІ ПРІСНОВОДНОЇ РИБИ В КИЇВСЬКОМУ ВОДОСХОВИЩІ. УКРАЇНА Ротаєнко Ю.М.	88
--	----

КЕРУВАННЯ АВАРІЙНИМИ РЕЖИМАМИ РОБОТИ МАГІСТРАЛЬНИХ ЕЛЕКТРИЧНИХ МЕРЕЖ ЗАСОБАМИ КОМПЕНСАЦІЇ РЕАКТИВНОЇ ПОТУЖНОСТІ Кучанський В.В., Малахатка Д.О.	91
---	----

КОНЦЕПЦІЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІМЕРНО-КОМПОЗИЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ЕЛЕМЕНТІВ БУРИЛЬНОЇ КОЛОНИ Чернова М.Є.	95
---	----

МЕТОД ПАРАМЕТРИЗАЦІЇ НЕДЕТЕРМІНОВАНИХ КОГНІТИВНИХ МОДЕЛЕЙ З ВИКОРИСТАННЯМ МАТЕМАТИЧНОГО АПАРАТУ ЛОГІКИ АНТОНІМІВ Адаменко А.А.	99
--	----

ПІДГОТОВКА РОБОЧОЇ ПОВЕРХНІ ДО ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДОМ ТЕНЗОМЕТРІЇ
Слепужніков Є.Д. 102

СИНТЕЗ ДІАГРАМИ НАПРАВЛЕНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ
ПРОСТОРОВОГО ЕКСПОНЕНЦІАЛЬНОГО РЯДУ ФУР'Е
Хлоп'ячий В.А. 103

SECTION V. PHYSICS AND MATHS

CONSTRUCTIVE METHOD OF SOLVING AND CREATING THE
CONDITIONS OF MATHEMATICAL PROBLEM ABOUT UNKNOWN
ANGLES IN A TRIANGLE
Bezperstova L., Hulyi Y., Bezperstov R. 107

SECTION VI. CHEMISTRY

ГЕТЕРОГЕННО-КАТАЛИТИЧЕСКИЙ СИНТЕЗ ВИНИЛХЛОРИДА ИЗ
АЦЕТИЛЕНА
Кенжабек А., Файзуллаев Н., Хакимов Ф. 113

ГЕТЕРОГЕННО-КАТАЛИТИЧЕСКИЙ СИНТЕЗ ВИНИЛХЛОРИДА И
ХЛОРОПРЕНА ГИДРОХЛОРИРОВАНИЕМ АЦЕТИЛЕНА
Файзуллаев Н., Кенжабек А., Хакимов Ф. 115

КАТАЛИТИЧЕСКИЙ СИНТЕЗ ВИНИЛАЦЕТАТА АЦЕТИЛИРОВАНИЕМ
АЦЕТИЛЕНА В ПАРОВОЙ ФАЗЕ
Файзуллаев Н., Кенжабек А., Хакимов Ф. 118

КАТАЛИТИЧЕСКАЯ ДЕГИДРОАРОМАТИЗАЦИЯ НЕФТЯННОГО
ПОПУТНОГО ГАЗА
Научно-исследовательская группа:
Файзуллаев Н., Сагинаев А.Т., Шукуров Б.Ш., Холлиев Ш.Х. 122

НОВЫЙ НАНОКАТАЛИЗАТОР ДЛЯ СИНТЕЗА АЦЕТОНА
Файзуллаев Н., Кенжабек А., Хакимов Ф. 126

СОВМЕСТНОГО ПОЛУЧЕНИЕ ВИНИЛХЛОРИДА И ХЛОРОПРЕНА ИЗ
АЦЕТИЛЕНА
Файзуллаев Н., Кенжабек А., Хакимов Ф. 129

СПЕКТРОСКОПИЧЕСКОЕ ИЗУЧЕНИЕ ПЕРЕХОДОВ И СТРОЕНИЯ
КОМПЛЕКСОВ ХРОМА(III) С ЦИСТЕИНОМ
Чернушенко Е.А., Саевич О.В. 134

SECTION VII. BIOLOGY

CHARACTERISTICS OF ANXIETY IN THE CONDITIONS OF STRENUOUS
ACTIVITY
Yukhymenko L. 136

FEATURES OF MATURATION OF BRAIN STRUCTURES OF high SCHOOL STUDENTS IN THE CONTEXT OF OPTIMIZATION OF LEARNING CONDITIONS

Hromko Y. 138

**SECTION VIII.
MEDICINE**

À LA QUESTION SUR LES DONNÉES THÉORIQUES ET LES ASPECTS PRATIQUES DE L'ÉTUDE DE L'ASYMÉTRIE

Groupe de recherche:

Tkachenko E., Sokolenko V., Khalafallah A., Sharlay N., Fedotenkova N.140

BIOELECTRICAL IMPEDANCE DETERMINING BODY COMPOSITION AND HARDWARE-SOFTWARE RECORDING OF HEART RATE VARIABILITY DURING AN OBJECTIVE STRUCTURED CLINICAL EXAMINATION AS A DIAGNOSTIC TOOL

Nevoit G. 145

TETRANEXT IN THE TOPICAL TREATMENT OF MINOR RECURRENT APHTHOUS STOMATITIS

Samoilenko A.V., Oryshchenko V. Yu., Strelchenia T.N. 146

**SECTION IX.
VETERINARY MEDICINE**

ЕТИОЛОГІЯ ОТИТИВ У ДРІБНИХ ТВАРИН

Звенігородська Т.В. 150

**SECTION X.
PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY**

EMPIRICAL STUDY ON THE MOTIVATION OF ACHIEVEMENT IN ADOLESCENCE

Rudenok A., Shpytsia A. 152

ВІДПОВІДЬ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НА ВИКЛИКИ ПАНДЕМІЇ COVID

Семигіна Т.В., Скляр Т.М. 154

ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – ПРИКОРДОННИКІВ ЗАСОБАМИ ДУШПАСТИРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ

Маковський А.О. 157

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ОСОБИСТІСНИХ ДИСПОЗИЦІЇ В СУБ'ЄКТИВНИХ ТА ОБ'ЄКТИВНИХ УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЖИТТЯ

Павленко Г.В. 159

ТЕМПЕРАМЕНТ ЯК ПРИРОДНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ

Комарніцька Л.М. 162

SECTION XI. SOCIAL COMMUNICATIONS AND CULTUROLOGY

USER ADDICTION AS A DIGITAL MEDIA DESIGN STRATEGY Sytnyk O.	164
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ ПІД ВПЛИВОМ ІНДУСТРІЇ 4.0 Бондаренко О.І.	166

SECTION XII. POLITICS

GLOBAL PERSPECTIVE ON DEMOCRATISATION: COMPARATIVE VERSUS INTERNATIONAL POLITICS Mandra G.	172
---	------------

SECTION XIII. HISTORY

PECULIARITIES OF THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN WOMEN'S MOVEMENT IN WESTERN UKRAINE IN THE LATE XIX – EARLY XX CENTURY Motuz V.	175
ПРИЧИНИ ТА ПРОЯВИ КРИЗИ МЕРИНОСОВОГО ВІВЧАРСТВА У ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЯХ Чернікова Н.С.	177
ЧАСОПИС «ДІЛО» ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ЗАПОРІЗЬКИХ ІГРИЩ 20–30-Х РР. XX СТОЛІТТЯ Труба Р.І.	183

Summing up the above, we consider it appropriate to emphasize that the Ukrainian women's movement in Western Ukraine, which in the late XIX – early XX century passed the second stage of its development, continued to be an integral part of the Ukrainian national movement; it has grown organizationally and numerically; it distinguishes three ideological trends: social-christian, liberal and socialist; despite the fact that most of its representatives were members of women's charitable and educational societies, sociopolitical organizations appeared that demanded that women be granted suffrage; women's issue was in the field of view of the then Ukrainian political associations; Western Ukrainian society did not very much welcome the growing role of the women's movement in the public life of the region, but although slowly, but accepted this fact. So, despite the dominance of traditionalism in the activities of the Ukrainian women's movement in Western Ukraine at the end of the 19th and beginning of the 20th centuries, the latter developed in accordance with the then socio-political realities.

References:

- [1] Bogachevska-Khomyak, M. (1995). *White on white: Women in public life of Ukraine, 1884–1939*. Kyiv, 424 p [in Ukrainian].
- [2] Gembarovskaya, I. (2015). *Formation of the women's movement in Western Ukraine in the late XIX – early XX centuries*. – Access mode: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123451/4Hembarovska.pdf> [in Ukrainian].
- [3] Mishchenko, D. (2011). *Politicization of the Ukrainian women's movement in the late nineteenth – early twentieth century*. Collection of scientific works of students, graduate students and young scientists "Young Science–2011": in 5 volumes. Zaporozhye: Prosvita, (Vol. 5), pp. 113–115 [in Ukrainian].
- [4] Oliynyk, N. (2013). Peculiarities of women's involvement in social and political processes (mid-nineteenth century – early twentieth century). *Gileya: scientific bulletin*, 72, pp. 75–80 [in Ukrainian].

DOI 10.36074/21.08.2020.v1.64

ПРИЧИНИ ТА ПРОЯВИ КРИЗИ МЕРИНОСОВОГО ВІВЧАРСТВА У ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЯХ

ORCID ID: 0000-0002-5470-0622

Чернікова Наталія Семенівна

кандидатка історичних наук, докторантка кафедри східноєвропейської історії
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

УКРАЇНА

На середину XIX ст. мериносове вівчарство як галузь підприємницького спрямування досягла значного розвитку, посідаючи чільне місце в аграрному секторі економіки південноукраїнського регіону та приносячи власникам значні прибутки. Проте певні успіхи породжували і певні проблеми, що у сукупності із зовнішньоекономічними факторами з вже з 2-ї пол. 1860-х рр. означили перманентні кризові явища у цій галузі, що насамперед знаходили відображення у кількісних показниках. Показовою тенденцією розвитку мериносового вівчарства у південноукраїнських губерніях виступало, по-перше, зменшення кількості господарств, орієнтованих на товарне вівчарство, по-друге, розмірів самих отар, а відтак – скорочення кількості мериносів у

регіоні. Досягнувши піку на середину 1860-х рр., вже протягом наступних 5 років тонкорунне вівчарство скоротилося майже на 20%, і лише у Таврійській губернії, де досягло найбільшого розквіту, ще кілька років зберігало позитивну динаміку. Протягом 1871–1881 рр. отари мериносів зменшилися ще на $\frac{1}{4}$, а у таврійських власників – взагалі удвічі (табл.1).

Таблиця 1

Кількість мериносових овець у південноукраїнських губерніях, тис. голів:

Губернії	1861	1866	1871	1880-ті	1913
Катеринославська	1 950	2 127	1 741	1 833,328	160,607
Таврійська	1 754	2 860	2 892	1 382,379	369,562
Херсонська	1 225	2 075	1 670	1 413,088	147,750
Усього	4 929	7 062	6 303	4 628,795	677,919

дані сформовано з [1–4].

Через загрозливу ситуацію, що спіткала всю галузь мериносового вівчарства з 1800-х рр., уряд здійснив низку заходів з метою пошуку шляхів виходу із кризи, ініціювавши всебічне дослідження стану вівчарства та проведення у Харкові з'їздів вівчарів, вовнопромисловців і фабрикантів для обговорення нагальних галузевих проблем. Проте означені заходи не дали відчутних практичних результатів. У 1880-х–1913 рр. кількісні втрати поголів'я склали 85% (табл.1). Протягом 1900-1907 рр. майже $\frac{1}{2}$ середніх та дрібних вівчарень остаточно припинили своє існування, а власники великих скоротили мериносові кошари наполовину, а то й на 70-80% [3]. «Мериносове вівчарство, – констатував Я. Я. Полфьоров, – ...переживає останній щабель свого занепаду» [3].

Тож передумови та причини кризових явищ, що спіткали галузь мериносового вівчарства у південноукраїнському регіоні, як бачимо, почали формуватися з 1860-х рр. та відчутно давалися взнаки вже з 1880-х рр. Їхня диференціація здійснювалася під впливом зовнішньоекономічної кон'юнктури, внутрішньоекономічних чинників та вирізнялася певною специфікою у регіональному прояві. Процес переформатування поміщицького господарювання на капіталістичних засадах, що розпочався після скасування кріпосного права, призвів до розорення та занепаду частини господарств або принаймні до зменшення величезних земельних володінь шляхом продажу, оренди або застави [5]. Процеси дроблення великих володінь на кількасот десятинні ділянки також ускладнювали ситуацію. Адже цілком закономірно, що скорочення отар відбувалося насамперед у середніх та дрібних власників, адже в умовах екстенсивного степового господарювання воно вимагало наявності значних пасовищних площ.

Натомість фатальну роль для вівчарства південноукраїнських губерній, як і тваринництва в цілому, відіграло якраз активне розорювання земель і пов'язане з цим скорочення пасовищ і сіножатей. Із розвитком товарного землеробства повсюдно відбувалося розширення посівних площ та скорочення перелогів, які тривалий час використовувалися у якості сіножатей та вигонів для худоби. Серед значної частини господарів розповсюдження набув вислів «вівця не мириться із плугом»; вони вважали скорочення вівчарства закономірним явищем, що мало здійснюватися пропорційно розвитку землеробства [7]. У першій декаді ХХ ст. у південноукраїнських губерніях під луками залишалось понад 914 тис. дес.; на 1915 р. їхня площа скоротилася удвічі, а кількість зібраного сіна – у 1,5 рази [8].

Аналізуючи динаміку поголів'я овець і площі луків, Я. Я. Полфьоров констатував: «...Ми маємо в наявності майже повний паралелізм у процесах

скорочення вівчарства та лугових площ» [3]. Крім того, зростання попиту на землю у південноукраїнських губерніях призвело до стрімкого підвищення як купівельних, так і орендних цін на земельну власність. В економічно привабливих землеробських районах вже у перші пореформені десятиліття спостерігалось зростання останніх у 4-8 разів. Приміром, на 1880-ті рр. у Бахмутському повіті орендар сплачував у середньому від 3 до 6 руб. за десятину, що у попередні роки обходилася йому у 0,75 руб. [6]. За таких обставин частина катеринославських поміщиків вбачала більший зиск у здаванні в оренду сіножатей та пасовищ селянам, аніж у випасанні власної худоби [5].

Для таврійських власників мериносових отар за таких умов справжнім виходом стало винаймання земель поза межами південноукраїнського регіону. Наявність кормів у поєднанні з м'яким кліматом сприяли переселенню «таврчан» в безкраї степи та передгір'я Кавказу. Представники відомих родин вівчарів південноукраїнських губерній: барон В. Р. Штейнгедь, Т. Г. і П. Ф. Мазаєви, А. А. Філібер та ін., – переганяли сюди свої отари, започаткувавши тим самим розвиток мериносового вівчарства у регіоні.

Дійсно, у перші роки міграції орендні ціни на Кавказі були досить привабливими, становлячи 0,15-0,50 руб. за десятину. Проте вже з 1890-х рр. орендні ціни зросли у кілька разів. Це, відповідно, зводило нанівець рентабельність галузі і призвело до скорочення поголів'я овець у власників отар на Кавказі за 5 років майже удвічі [9]. Тож використання кавказького «орендного резерву» дозволило таврійським власникам дещо стабілізувати ситуацію, проте оминати таким чином кризу мериносового вівчарства, що насправді мала набагато глибший характер, все одно не вдалося.

Варто зазначити, що криза мериносового вівчарства була характерною для європейського вівчарства в цілому. Це було пов'язано зі змінами у постачальниках, що сталися на світовому ринку. У пореформені роки він активно почав поповнюватися дешевою вовною з Австралії, Нової Зеландії та Південної Америки, де на 1890-ті рр. було сконцентровано 1/3 світового вівчарства [10]. Дешева австралійська вовна, яка вже наприкінці XIX ст. обіймала половину європейського імпорту, напередодні Першої світової війни становила майже 2/3, витіснивши таким чином російську з ринкового обігу [2].

Значний попит на мериносову вовну з боку промисловості країн Західної Європи слугував вагомим фактором інкорпорації вітчизняного мериносового вівчарства до ринкових відносин ще з моменту його становлення: за півстоліття експорт вовни з Росії зріс приблизно у 36 разів [2]. Це свідчило про швидкий розвиток цієї галузі тваринництва та розширення її товарності. Мериносова вовна з південноукраїнських губерній вивозилася через чорноморські та азовські порти до Англії (майже 9/10 усієї сировини), а також до Австрії та Пруссії, проте її вартість значно перевищувала пропозиції країн-конкурентів [4]. Це в кінцевому рахунку призвело до падіння цін на світовому ринку та, відповідно, здешевлення вітчизняної вовни і скорочення експортного обсягу.

Одночасно зі зменшенням експорту вовни спостерігалася зворотна тенденція – збільшення обсягів її ввезення, що свідчило про неспроможність місцевого вівчарства задовольнити внутрішні потреби. Протягом 1870–1883 рр. загальний обсяг імпортованої вовни до Росії зріс більш ніж удвічі [7]. Якщо у перші пореформені десятиліття експорт вовни перевищував її імпорт (у 1861–1865 рр. співвідношення становило відповідно 93% і 7%, у 1881–1885 рр. – 82 і 18%, у 1891–1895 рр. – 52 і 42%), то на початку XX ст. шальки терезів

остаточно схилилися на користь ввезеної продукції, що у 1896–1900 рр. становила 51%, у 1901–1905 рр. – 65%, у 1906–1910 рр. – 75% [3].

Зростання попиту на колоніальну вовну було обумовлене не лише привабливими цінами, а й кращими якісними характеристиками. Хоча варто наголосити на неоднозначній оцінці з цього приводу. Якщо якість австралійська вовна високо цінувалася фахівцями, то привезена з інших країн поступалася останній. Однак низька вартість митої на Харківських вовномийках капської вовни (від 23 руб. за пуд) була більш привабливою для більшості не надто вибагливих щодо якості фабрикантів за місцеву, вартість якої була у 1,5 рази більшою [7].

Черговою проблемою підприємницького вівчарства виступала відсутність цінової диференціації вовни та залежність від запитів фабричної промисловості. Вартість тонкої вовни значно знизилася і здебільшого визначалася непропорційно відносно вартості її виробництва. Усе більшого попиту серед фабрикантів набувала вовна середнього ґатунку, зокрема, довга камвольна, з якої почали виготовляти гладку тканину, що здобула у Європі надзвичайну популярність. Як наслідок, відмінність між ціною на електоральну та камвольну вовну вже на 1860-ті рр. становила не більше 10% [12]. За таких обставин утримання меринів електорального типу через низький вихід вовни, вимогливість у догляді, падіння попиту та цін на вовну визнавалося вівчарями південноукраїнського регіону вкрай не вигідним та спонукало до переорієнтації на розведення овець камвольного типу. А вже за усередненими даними, вже на 1860-ті рр. прибуток від електоральної вовни становив 1,25–1,50 руб. з вівці, а камвольної – 2–2,50 руб. [12]. Вихід із ситуації місцеві господарі та фахівці вбачали у покращенні якісних характеристик вовни – насамперед, кількості, довжини та камвольної структури відповідно до ринкових запитів, зміцнення статури та витривалості овець шляхом метизації племінних меринів інфантадо, рамбульє, місцевих порід (мазаєвської) тощо [10]. Проте частина вівчарів отримувала зворотній результат.

Справа у тому, що умови утримання меринів слугували суттєвим фактором впливу на якісні показники вовни. Невідповідність кліматичних і господарських умов Півдня України для утримання французьких чи іспанських овець з камвольною вовною поступово призводили до часткової втрати її властивостей. На думку частини фабрикантів, вовна місцевих меринів, втративши суконні риси, так і не набула суто камвольних [4]. Головну причину фахівці вбачали у неконтрольованій метизації, що дозволило вже у 1880-х рр. констатувати «кількісний і якісний регрес вівчарства в умовах конкуренції» [10]. Внаслідок некваліфікованого бонітування або його відсутності, недостатнього догляду та харчування тощо вихід вовни нерідко навіть зменшувався, а за якістю вона нерідко поступалася заокеанським конкурентам.

Південноукраїнський регіон вирізнявся високим рівнем застосування професійного бонітування у племінних вівчарнях. На кращих заводах у якості бонітерів виступали, як правило, самі власники або / та запрошені з-за кордону (переважно з Німеччини) досвідчені фахівці; у більшості ж випадків ця функція покладалася на шафмейстерів або навіть чабанів. Натомість у господарствах, спрямованих виключно на продаж вовни, бонітування не застосовувалося взагалі, що й обумовило падіння її якісних характеристик.

Незважаючи на значний досвід, бонітери часто не враховували локальну специфіку степового багатотисячного вівчарства, екстраполюючи «німецький мікрокосм на макрокосм» місцевого [13]. Нерідко це негативно позначалося на результативності їх роботи, породжуючи у колах власників

недовіру та скептичні настрої щодо подальшого залучення такого роду фахівців. Провідні таврійські заводчики (Мазаєви, Корніси, Фальц-Фейни) почасти компенсували цю прогалину, маючи ґрунтовні знання та власний практичний досвід у розведенні та селекції овець. Відтак, застосування саме професійного бонітування у племінних та товарних вівчарнях уможливило збільшення прибутковості та конкурентоспроможності мериносового вівчарства.

За відгуками більшості вівчарів, відсутність досвідченого, кваліфікованого, добросовісного персоналу по догляду за отарами виступала, як не дивно, однією з болючих проблем галузі пореформеного періоду, що спонукала власників багатотисячних отар або скорочувати поголів'я, або взагалі відмовлятися від господарювання. Як правило, когорту чабанів складали тимчасові працівники – переважно збіднілі селяни, які, подолавши фінансову скруту, залишали випасання та поверталися до землеробського господарювання. За свідченням херсонського господаря В. С. Добровольського, вівчарство «не дає належного внаслідок розбещеності й поганої поведінки чабанів» [14]. Ситуація була стабільнішою лише у тих господарствах, де власники брали безпосередню участь у вівчарстві та / чи залучали фахівців-бонітерів; натомість за умов заочної участі вони намагалися перекласти виконання цих функцій на чабанів, які, звісно, перевищували їхній рівень компетенції та обов'язків. Тож необхідність підготовки на місцях кваліфікованих спеціалістів шляхом відкриття шкіл бонітерів, вовнознавців тощо при існуючих у державі сільськогосподарських навчальних закладах з 1880-х рр. неодноразово обговорювалася на з'їздах вівчарів, вовнопромисловців і фабрикантів [10].

За умов нестабільних цін та попиту на вовну як основний товарний продукт мериносового вівчарства певний вихід із ситуації, окрім покращення якісних властивостей вовни, власники вбачали в отриманні додаткових джерел прибутку з даної галузі. Адже, за спостереженням М. В. Дюміна, «виробляти багато чи виробляти добре не означає виробляти найвигідніше для господарства» [15]. Зокрема, спостерігалось зростання попиту на овчину мериносів, продаж якої протягом 1870–1880-х рр. на місцевих ярмарках зріс удесятеро. Відповідно, зростали і ціни: у 1868 р. ціна за пуд іспанської овчини коливалася від 5,5 руб. до 6,25 руб., а протягом 1879–1883 рр. – у межах 8–11,25 руб. [7]. Паралельно з падінням цін на вовну ціни на м'ясо, навпаки, мали тенденцію до зростання. Тож доцільне поєднання м'ясної та вовняної продуктивності овець вважалося найбільш відповідним щодо ринкових запитів напрямом місцевого мериносового вівчарства [15]. Проте експорт худоби, у тому числі й овець, з південноукраїнського регіону з 1880-х рр. також поступально скорочувався. Основні перепони у постачанні овець за кордон власники вбачали у зависених митних тарифах, які доповнювалися високою вартістю та певними незручностями, пов'язаними із залізничним трансфером. До того ж, усе частіше вони стикалися із забороною експорту худоби через інфекційні захворювання. Ситуація ускладнювалася й означеною вище «заокеанською» конкуренцією у виробництві та поставці на європейські ринки вівчарної продукції, собівартість якої (а відтак і продажна ціна) виявилася досить низькою. П. М. Кулешов констатував, що після закриття австрійських і пруських кордонів для збуту овець прибуток тонкорунного вівчарства від продажу м'яса був мізерний [10]. Натомість внутрішні ринки усе активніше поповнювалися імпортованою продукцією; навіть представники стеаринової та миловарної промисловості зазначали, що внутрішнє виробництво сала неспроможне задовольнити виробничі потреби.

Таким чином, мериносове вівчарство, що на середину ХІХ ст. посідало провідне місце у господарській діяльності південноукраїнського регіону, протягом пореформеного періоду неухильно скорочувалося, поступаючись товарному землеробству. Продовжуючи зберігати виключно підприємницьке спрямування, галузь цілковито залежала від ринкової кон'юнктури. У пошуках виходу із кризових ситуацій вівчарі зосереджували зусилля насамперед на покращенні якісних характеристик вовни, збільшення прибутковості галузі шляхом товаризації додаткових продуктів вівчарства.

Список використаних джерел:

- [1] Министерство Государственного имущества Департамента земледелия и сельской промышленности. (1886). *Исследование современного состояния овцеводства в России*. (Вып. 7: Овцеводство в прибалтийских губерниях. Общий заключительный обзор современного состояния овцеводства в России). Санкт-Петербург: тип. В. Ф. Киршбаума.
- [2] Островский, А. В. (2014). *Животноводство Европейской России в конце XIX - начале XX в.* Санкт-Петербург: ООО «Полторак».
- [3] Полферов, Я. Я. (1915). *Современное состояние овцеводства в России: Экономическая монография (2-е изд.)*. Петроград: ред. период. изд. М-ва Фин. «Вестник финансов» и «Торг.-пром.газ.».
- [4] Чернопятков, И. Н. (1873). *Исторический очерк развития тонкошерстного овцеводства в России и обозрение нынешнего положения его*. Москва: тип. Грачева и К°.
- [5] Статистическое отделение Екатеринославского Губернского Земства. (сост.). (1886). *Сборник статистических сведений по Екатеринославской губернии*. (Вып. 3: Славяносербский уезд). Екатеринослав: Типография Я. М. Чаусского.
- [6] Статистическое отделение Екатеринославского Губернского Земства. (сост.). (1886). *Сборник статистических сведений по Екатеринославской губернии*. (Т. 2: Бахмутский уезд). Екатеринослав: Тип. Я. М. Чаусского.
- [7] Министерство Государственного имущества Департамента земледелия и сельской промышленности. (1884). *Исследование современного состояния овцеводства в России*. (Вып. 4: Южно-русское тонкорунное овцеводство). Санкт-Петербург: тип. В. Ф. Киршбаума.
- [8] Огановский, Н. П. (ред.). (1923). *Сельское хозяйство в России в XX веке: Сборник статистико-экономических сведений за 1901-1922 гг.* Москва: Изд. Наркомзема «Новая деревня», 1923.
- [9] Кулешов, П., & Петров, Н. (1896). *Мазаевское овцеводство*. Санкт-Петербург: типография В. Демакова.
- [10] Кулешов, П. Н. (1890). *Настоящее положение нашего тонкорунного овцеводства и меры к его улучшению*. Санкт-Петербург: Тип. В. Демакова.
- [11] Кулешов, П. Н. (1916). *Овцеводство (5-е изд.)* Петроград: Изд. А. Ф. Девриена.
- [12] Щепкин, С. П. (1869). *Овцеводство в России*. Санкт-Петербург: Деп. земледелия и сел. пром.
- [13] Министерство Государственного имущества Департамента земледелия и сельской промышленности. (1886). *Исследование современного состояния овцеводства в России*. (Вып. 3: Труды Особой комиссии по осмотру русских овечьих заводов). Санкт-Петербург: тип. В. Ф. Киршбаума.
- [14] Перепелкин, А. П. (1884). *Материалы к исследованию скотоводства и овцеводства в России*. Москва: Тип. А. А. Левенсона.
- [15] Дюмин, Н. В. (1895). *О направлении в мериносовом овцеводстве*. Санкт-Петербург: тип. В. Демакова.